

Ιστορία της εργασίας

Διδάσκουσες: Λήδα Παπαστεφανάκη, Ποθητή Χαντζαρούλα, Κωνσταντίνα Μπάδα,

Στο μάθημα θα συζητηθούν βασικές όψεις της ιστορίας της εργασίας στην Ελλάδα τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Συγκεκριμένα, θα εξεταστεί η μετάβαση από τις παραδοσιακές μορφές εργασίας και την οργάνωση σε συντεχνίες στη μισθωτή εργασία και τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς εργασίας. Η μετάβαση αυτή συνοδεύτηκε από αλλαγές (αλλά και από συνέχειες) στα συστήματα και τις μορφές αμοιβών, στην οργάνωση της εργασίας και στον τεχνικό καταμερισμό. Το μάθημα, εξετάζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά της εργατικής δύναμης, θα επικεντρώσει στις ρήξεις και τις συνέχειες που υπήρξαν αναφορικά με την (ανδρική, γυναικεία και παιδική) εργασία κατά την περίοδο εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης της χώρας και θα αναδείξει τους πολλαπλούς τρόπους διαχείρισης της εργατικής δύναμης.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, στόχος του μαθήματος είναι να εισαγάγει τις έννοιες της τάξης, του φύλου και του προσωπικού (*intimacy*) στην ιστορία της εργασίας στην Ελλάδα του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα. Επίκεντρο του μαθήματος είναι η τοποθέτηση της εργασίας στη διατομή διαφορετικών πλαισίων, όπως της οικογένειας, του νοικοκυριού, των διαφορετικών χώρων στους οποίους εκτελείται η εργασία, καθώς και της εργατικής νομοθεσίας. Το πλαίσιο αυτό επιτρέπει να τεθούν υπό αμφισβήτηση ποικίλες διχοτομίες που διαμορφώθηκαν στα τέλη του δεκάτου ενάτου και στις αρχές του εικοστού αιώνα: η διχοτομία ανάμεσα στις οικονομικές συναλλαγές και στις προσωπικές / συναισθηματικές σχέσεις, η διχοτομία ανάμεσα στο χώρο στον οποίο εκτελείται η εργασία και στο χώρο του σπιτιού, η διάκριση ανάμεσα στον σύγχρονο και στον παραδοσιακό τομέα, η διάκριση ανάμεσα στην παραγωγική και αναπαραγωγική εργασία. Η εργατική νομοθεσία που εισήχθη την δεύτερη δεκαετία του εικοστού αιώνα αποτελεί προνομιακό πεδίο για την εξέταση της έννοιας της εργασίας που επικράτησε στον εικοστό αιώνα, την διαμόρφωση του κατά φύλο καταμερισμού εργασίας, αλλά και την συγκρότηση του εργατικού κινήματος. Επιπλέον, η εξέταση της έμμισθης οικιακής εργασία και της παιδικής εργασίας επιτρέπει την κριτική επανεξέταση της διαμόρφωσης των ταξικών και έμφυλων ταυτοτήτων.

Τέλος, θα εξεταστούν οι πηγές και η μεθοδολογία για την ιστορία της εργασίας (γραπτές, προφορικές και εικονογραφικές πηγές. Προφορική ιστορία. Υλικά κατάλοιπα και βιομηχανική αρχαιολογία)

Στη συνέχεια, θα πραγματοποιηθεί πενθήμερη επιτόπια άσκηση σε δημοτικά, εκκλησιαστικά και άλλα αρχεία της περιοχής του Ζαγορίου και θα καταγραφούν προφορικές μαρτυρίες και ιστορίες ζωής αγροτών / αγροτισσών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία για την ιστορία της εργασίας

Αβδελά, Έφη, *Δημόσιοι υπάλληλοι γένους θηλυκού. Καταμερισμός της εργασίας κατά φύλα στον δημόσιο τομέα, 1908-1955*, Αθήνα 1990

Αβδελά, Έφη, «Το αντιφατικό περιεχόμενο της κοινωνικής προστασίας: η νομοθεσία για την εργασία των γυναικών στη βιομηχανία (19-20 αι.)», *Τα Ιστορικά* 11 (1989), σ. 339-360.

Αβδελά, Έφη, «Η κοινωνική τάξη στη σύγχρονη ιστοριογραφία», *Τα Ιστορικά* 12/22 (1995), σ. 173-204.

Αβδελά, Έφη, «Οι εκθέσεις των επιθεωρητών εργασίας», *Τα Ιστορικά* 15/28-29 (1998), σ. 171-203.

Boris, Eileen και Rhacel Salazar Parrenas (επιμ.), *Intimate Labors: Cultures, Technologies and the Politics of Care*, Στάνφορντ, Stanford University Press, 2010.

Davidoff, Leonore, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class*, Λονδίνο, Polity Press, 1995.

Frader, Laura και Sonya O. Rose (επιμ.), *Gender and Class in Modern Europe*, Ίθακα και Λονδίνο, Cornell University Press, 1996.

ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ, Γεώργιος, «Το ελληνικό εργατικό κίνημα και το αστικό κράτος 1910-1920», στο Ο. Δημητρακόπουλος - Θ. Βερέμης (επιμ.), *Μελετήματα γύρω από το Βενιζέλο και την εποχή του*, Αθήνα 1980, σ. 60-73.

Λιάκος, Αντώνης, *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάδυση των κοινωνικών θεσμών*, Αθήνα, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1993.

McClintock, Ann, *Imperial Leather: Race Gender and Sexuality in the Colonial Contest*. Λονδίνο, Routledge, 1995.

Μπάδα Κ., *Ο κόσμος της εργασίας: οι ψαράδες της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου*, Αθήνα Πλέθρον, 2004.

Παπαστεφανάκη, Λήδα, *Εργασία, τεχνολογία και φύλο στην ελληνική βιομηχανία: Η κλωστοϋφαντουργία στον Πειραιά, 1870-1940*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2009.

Παπαστεφανάκη, Λήδα, «Μισθωτή εργασία», στο Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19^ο αιώνα (1830-1914)*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 253-291.

Παπαστεφανάκη, Λήδα, «Πατερναλισμός και διαχείριση της εργασίας στις ελληνικές βιομηχανίες: το παράδειγμα της κλωστοϋφαντουργίας Καρέλλα (Ερμούπολη, πρώτο μισό του 20ου αιώνα)», στο Χριστίνα Καρακιουλάφη - Μάνος Σπυριδάκης, (επιμ.), *Εργασία και Κοινωνία*, Διόνικος, Αθήνα 2010, σ. 291-326

Παπαστεφανάκη, Λήδα, «Η προφορική ιστορία στο Μουσείο. Προφορικές μαρτυρίες από τον κόσμο της εργασίας στο Βιομηχανικό Μουσείο της Ερμούπολης», στο Γ. Τσιώλης, Ν. Σερντεδάκης, Γ. Κάλλας (επιμ.), *Εμπειρική Έρευνα και Ερευνητικές Υποδομές στις Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες*, εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2011, σ. 421-448.

Παπαστεφανάκη, Λήδα, «Καταμερισμοί εργασίας και πολιτικές διαχείρισης της εργασίας στις ελληνικές πόλεις (τέλη 19^{ου} - α' δεκαετία του 20^{ού} αιώνα)», Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου *Η πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα: αλλαγές και ανατροπές*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Αθήνα, 11-12 Δεκεμβρίου 2009), Αθήνα 2012, σ. 145-166.

Perks R. & Thomson A. (επιμ.), *The Oral History Reader*, Λονδίνο, Routledge, 1998.
Scott, Joan, «Work Identities for Men and Women: The Politics of Work and Family in the Parisian Garment Trades in 1848», στο *Gender and the Politics of History*, Polity Press, Νέα Υόρκη 1988, σ. 93-112.

Scott, Joan, «The Woman Worker», στο Geneviève Fraisse and Michelle Perrot (επιμ.), *A History of Women in the West*, Κέμπριτζ, The Belknap Press of Harvard University Press, 1993, σ. 399-426.

Simonton, Deborah (1998), *A History of European Women's Work, 1700 to the Present*, Λονδίνο, Routledge, 1998.

Steedman, Carolyn, *Labours Lost: Domestic Service and the Making of Modern England*. Κέμπριτζ, Cambridge University Press, 2009.

Thompson, Paul, *Φωνές από το παρελθόν. Προφορική Ιστορία*, μτφρ. Π. Βαν Μπούσχοτεν - Ν. Ποταμιάνος, επιμέλεια - εισαγωγή Κ. Μπάδα - Π. Βαν Μπούσχοτεν, Αθήνα, Πλέθρον 2002

Vickery, Amanda, «Golden Age to Separate Spheres. A Review of the Categories and Chronology of English Women's History», *The Historical Journal* (1993), 36, 2, 380-414.

Φουντανόπουλος, Κώστας, *Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη*, Αθήνα, Νεφέλη, 2005

Χαντζαρούλα, Ποθητή, «Γυναικεία εργασία, ταυτότητα και σχετική νομοθεσία στην Ευρώπη, 19^{ος} αιώνας», *Θέματα Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2008.

Χαντζαρούλα, Ποθητή, *Σμιλεύοντας την υποταγή: οι έμμισθες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2012.

Wikander, Ulla, Alice Kessler-Harris και Jane Lewis (επιμ.), *Protecting Women: Labor Legislation in Europe, the United States, and Australia, 1880-1920*, Σικάγο, University of Illinois Press, 1995.